

Нада Милошевић-Ђорђевић

НЕКИ ОД ВИДОВА ВУКОВОГ УТИЦАЈА НА ЕВРОПСКУ КЊИЖЕВНОСТ

Вукови утицаји на европску књижевност сагледавани су, махом, кроз рецепцију српских народних песама; по себи се разуме, селективно. Поред прихватања српског фолклора истодобно са његовим објављивањем, узет је у обзир и његов далекосежни удео у европским научним и књижевним интересовањима. Обухваћене су готово све земље у којима су Вукове збирке и касније имале већег или мањег одјека, зависно од културних стремљења датих средина.

Кључне речи: Вук Стеф. Карацић, српске народне песме, рецепција, европска књижевност, поезика.

Нећу понављати познате чињенице да се Вук појавио у Европи у право време, да су његове збирке одговарале сензибилитету епохе, да је тиме што је од српске грађе одабрао најбољу и, начинивши својеврсну антологију, очарао европску јавност. Споменућу Јакоба Грима који је песме прихватио као живи доказ своје теорије о истоветности поетског и народног. Зато је и почео да учи српски језик, не би ли могао да чита српске народне песме у оригиналу. Гримовом заслугом, али, пре свега, посредништвом и пријатељским залагањем Вуковог саветодавца и заштитника Јернеја Копитара, широко образованог филолога, слависте, подједнако посвећеног споменицима старе словенске писмености, колико и савременим словенским језицима, цензора словенских књига у Бечу – српској народној књижевности омогућен је улазак у велики свет.

Вишеструки Гримов прилаз српској народној књижевности не само да је дао почетни импулс њеном свеопштем прихватању у оновременој немачкој културној јавности, већ су се из њега могли наслутити и токови којима ће се кретати пре свега рецепција, а затим и утицаји српске усмене традиције и у другим земљама.

За ову прилику, покушаћемо условно да издвојимо њихове видове, који се појављују неравномерно, зависно од од услова пријемчивости појединих земаља.

Први вид ове рецепције свакако би било превођење. Притом су, како се показало, преводима претходиле најаве у новинама, листовима, часописима, или су сами предговори и поговори збиркама представљали веће или мање расправе о народној књижевности, њеним жанровима, спољњој форми, уз компаративан, естетички, или какав други приступ. Зато треба нагласити да се ни један од ових видова не појављује изоловано, сам за себе, али да је превођење било својеврсни предуслов за упознавање српске усмене традиције у готово свим земљама.

Други вид био би постављање српске грађе у оквиру научних истраживања, њене употребе за доказивање или настанак одређених научних теорија.

Трећи вид био би коришћење српских усмених дела у иностранству као инспирације за писано стварање.

Четврти вид могао би се одредити као подстрек који је објављивање српске народне књижевности дало сакупљачком раду других народа у сопственој средини, што би захтевало посебна библиографска истраживања, те смо га овде помињали само узгредно.

I Преводи српске народне књижевности у Европи

Немачки преводи Вукових збирки песама били су од кључне важности за српску народну књижевност. Сви потоњи, на друге језике, махом су потекли из немачких. А иза целог увида у српске песме, иза њихових вредносних оцена стајала су имена Грима, Гетеа, Ранкеа, али и Хумболта. Гетеове симпатије су превасходно биле на страни лирске поезије. Познато је његово згражање над епском песмом о зидању Скадра. Помно је, међутим, пратио „племенити језик” свеукупне српске поезије. Радовао се „што ће благо српске књижевности постати опште добро немачког народа”. У дискусији са Гримом о проблемима превођења поводом Талфјиног сентиментализовања српског текста, заступао је становиште да је преводе неопходно прилагодити укусу читалаца одређене средине.

Главну улогу преводиоца српске народне уметности речи на немачки одиграла је Тереза Албертина Лујза фон Јакоб – Талфј (Therese Albertine Luise von Jakob – Tavj). Подстакли су је, пре свега, Гете и Грим. Њени преводи већ 1825. и 1826. прве и друге књиге Вукових српских народних песама Лајпцишког издања („женских” песама из 1824) и („јуначких најстаријих”, и „познијих” песама из 1823) постали су својеврсни еталон за све потоње преводиоце. Мада је касније критикована због претераног „романтизма” који је уносила у своје преводе, и тако донекле

мењала основни тон српске народне поезије, био је то и начин да одговори „кругу ишчекивања” своје епохе и свога окружења, те није случајно што ју је Гете у томе подржавао. Једно је, међутим, сигурно. Она је српску поезију волела и разумевала, и са својих двадесет седам година храбро се подухватила веома тешког посла, да би десет година касније покренула и теоријски проблем превођења и дала изврстан преглед специфичних одлика српске народне поезије.

На немачком језичком подручју појављују се не само преводи појединих песама и приповедака, већ и целе збирке. Тако Јохан Непомук Фогл (Johann Nepomuk Vogl), почасни доктор Јенског универзитета, несумњени трговац и познати бечки романтичар, од 1830. па све до 1857, преводи српске народне песме и објављује њихове збирке. Разврставајући песме о Марку Краљевићу, обликује целину.

Користећи Талфјин превод, Џон Бауринг (John Bowring, *Servian Popular Poetry*, London) преводи 1827. године српску народну поезију на енглески језик, чиме започиње у Британији интензивно интересовање за наше народне песме.

У скандинавским земљама, фински писац шведског порекла Johan Ludwig Runeberg преводи Хасанагиницу и српске народне песме на шведски и објављује их 1830. године у својој збирци *Serviska folsånger*.

У Француској, Клод Форијел, професор и књижевник, члан Института, свестрано образован, у својим касним шездесетим годинама држи 1831/32 предавања на Колеж-де-Франсу (Collège de France), илуструјући их преводима српске народне поезије. Остали у рукопису, објављени су у сјајној књизи на француском језику Миодрага Ибровца: *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grèque et serbe*, Paris 1966. Барон д' Екстен (d' Eckstein), „ментор младих романтичара”, уредник часописа *Le Catholique*, у двама свескама, још 1826. приказује српску поезију, уз обилне наводе из Талфјиног превода. Годину дана касније, Лујза Свантон Белок (Louise Swanton Belloc) преводи у прози десет српских песама из Баурингове књиге у часопису *Le Globe*. Елиз Војар (Voïart) ће прва 1834. издати у два тома Вукову збирку (такође се држећи Талфјиних превода). Прва књига превода српске народне поезије са Вуковог оригинала, изашла је, међутим, из пера Огиста Дозона (Louis-Auguste-Henri Dozon, *Poésies populaires serbes*, 1859), књижевника, професора у Школи источних језика, члана Института, врсног znalца словенских језика. Друго, проширено издање, објавиће 1888. године.

За разлику од осталих земаља Европе, у Италији је Вуков сакупљачки рад дуго времена био пренебрегнут. Изузетак је превод осам Вукових народних песама (*Carmi slavi tradotti in versi italiani*) које је анонимно,

без одјека у јавности, објавио задарски адвокат Никола Јакшић (Giachich) 1829. године, подстакнут Копитаром. Тек ће Томазо, за кога су једино „Данте и поезија Србије...два модела” поезије „у којој нема ничег сувишног”, означити прекретницу својом чувеном збирком *Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci*, објављеној у Млечима између 1841. и 1842. године. Следе његове расправе, и од четрдесетих година – збирке других преводилаца Вукових песама на италијански, као и осврти на српску народне поезију. Њена рецепција, међутим, неће бити на завидном нивоу.

Међу Словенима, право интересовање руске науке за српску народну књижевност почиње од појаве Вукове *Пјеснарице*. Први превод је везан још за почетне стихове баладе о Хасанагици, а потиче из пера руског филолога Ф.В. Кержавина 1794. године као својеврсни одјек општег европског заноса „осијанизмом”, па и „илирском” народном поезијом. Следи рад професора и песника А. Х. Востокова о руском стиху 1817. у коме се осврће на Вукову збирку из 1814, да би 1827. превео неколико историјских и легендарних балада, али само једну јуначку песму.

Претежна заинтересованост за „песме на међи” и књижевно-теоријске расправе о самим проблемима превођења поетског фолклора обележиће границу прве и друге деценије деветнаестог века. И сам Пушкин ће преводити уводне стихове Хасанагинице и познату српску баладу *Бог ником дужан не остаје*, оформити „принципе поетског превођења”, заснованог на очувању самосвојности српске песме. Систематско превођење српске народне поезије из Вукових збирки, сада и епског песништва, интензивираће се крајем тридесетих и у току четрдесетих година, када у први план долазе јуначке песме (1837. нпр. код Јосифа Бођанског).

Измаил Срезњевски, Вуков биограф, разрађује принципе поетског превода словенских песама.

Препознајући у концепцијама Вука Караџића сопствена стремљења за стварање нације на модерној основи, Чеси траже у народној поезији подстрек за ослобођење од страних угњетача. Јозеф Добровски даје Вукову прву *Пјеснарицу* својим студентима да уче српски. Превод српских народних песама као посебна књига, у односу на све стране језике, припада Вацлаву Ханки. Изашла је под насловом *Prostonárodní srbská muza do Cech převedená*, већ 1817. П. Ј. Шафарик позива чешке посленике на сакупљачки рад. Преводи се са српског оригинала. Франтишек Ладислав Челаковски почиње 1822. са *Хасанагиницом* и са првом књигом својих превода из Вукових збирки, да би до почетка тридесетих година превео преко сто, превасходно лирских, али и епских песама. Следе га Зигфрид Капер и Јозеф Холечек. Интерес за епику преовлађује у годинама око револуције 1848. У први план долазе песме Косовског циклуса. Прокоп Хо-

холоушек, песник и радикални демократа, бира песме које су у непосредној вези са херојском борбом за ослобођење: о хајдуцима и ускоцима.

У Пољској се интересовање за српску народну поезију јавља са појавом пољског славјанофилства, мада још у шеснаести и седамнаести век воде записи о гулама уз које „једино Срби певају о биткама” (песник и хроничар Масијеј Strykowski, 1582; Kasper Mjaskovski 1612. помиње „српске гусле”). Претеча пољског романтизма Kazimierz Brodziński преводи 1819. према Гетеу, баладу о Хасанагиници, а нешто касније под чешким утицајем и низ српских лирских песама и балада из Вукове збирке, али и јуначку песму чувеног Вуковог певача Филипа Вишњића – *Бож на Мишару*. Треба споменути и Romana Zmorskog који објављује три књиге превода песама (1853 – *Narodowe pieśni serbskie*, 1859 – *Królewiez Marko* и 1860. збирку косовских песама под насловом *Lazarica*).

Мађарском хроничару Шебешћану дугујемо податак из 1554. године о гуслару Дмитру Караману од кога „нема бољег у српском начину”, што показује да је већ тада извођење српске усмене уметности речи било за Мађаре уобичајена и распрострањена појава, са којом се нису упознали само из Вукових зборника. О живој српској поезији сведочи творац мађарске химне Ференц Келчеј (Kölcsey), који је препевао песму *Српска девојка*, пре него што ју је објавио Вук. Михаило Витковић, (1778-1829), син српског пароха и мађарски писац прикупља и српске и мађарске песме, преводи велики број како лирских, тако и епских песама махом из Вукових збирки и постаје најзначајнији посредник између двеју култура. Да укажемо и на Јожефа Секача (Szekacs), који боравећи у Карловцима као васпитач, учи српски и 1836. објављује антологију од преко сто српских народних песама, преведених непосредно са оригинала.

Румунску културну јавност са српским песмама Вукове збирке упознаје Јоан Rosetti, покретач првог листа на румунском језику, већ 1814. Чувени драматург, члан Румунске академије наука, Gheorghe Sion преводи песме косовског цуклуса, да би песник Mihail Eminescu као уредник листа *Темпу*, од 1880. до 1882. објавио око четрдесет већином епских песама, које је са оригинала превео банатски Румун Дионисије Мирон.

II Српска грађа у оквиру научних истраживања у Европи

Својеврсно дијалектичко, филозофско вредновање српске народне поезије Леополда Ранкеа, у његовом за нас посебно значајном делу *Српска револуција* (¹1829; ²1844; ³1879) у корелацији са историјом, представљало је посебну добит, колико за сагледавање српске историје, толи-

ко и за тајну успеха јуначке епике. У песмама је видео духовну снагу која обликује историју. По њему:

„Национална историја је тек уношењем у песму претворена у националну својину”. Не можемо а да се, притом, не сетимо Вуковог личног сведочења колико је за устанике подстицајно било певавање и слушање епских песама о бојевима (у устаничким логорима, када се ретко „...ручало или вечерало без певача...капетани изабирали и доводили најбоље певаче из њиови кумпанија...”).

Ту колективну мисију јуначких песама у споју са индивидуалним умећем певача, Ранке је, на свој начин, осетио као „...неко више јединство опште садржине, један тон, један дух, једно једино, у исто време и поетско и народно схватање света...”. У оваквом контексту Ранкеово дело спада у посебан ток сагледавања српског поетског фолклора, другачији од, махом, књижевно-историјских и књижевно-теоријских истраживања распрострањених у немачком језичком домену, а и у другим, бројним културним центрима.

Обиље преведене српске песничке грађе, али и њено бивствовање на терену покренуло је, у извесном смислу, испитивање још увек актуелне Волфове теорије. Заслужни Адам Мицкијевич је предајући у Паризу о косовској поезији, исказао своје уверење да би се управо помоћу косовских песама, које су фрагментарне, могло разрешити „хомерско питање”, тј. потврдити Волфова теорија да је Хомерова епопеја настала тако што је првобитне мање песме један певач (или издавач) повезао у целину. Вуков миљеник, лекар и писац, Зигфрид Капер (Siegfried Kapper), који Вука назива „поочимом”, постаје чувен по надахнуто створеној целини од косовских песама и историјских предања: *Lazar der Serbenzar*, која доживљава три узастопна издања (1851, 1852, 1853). Само две године касније (1855), Карл Гребер (Gröber) саставља одломке косовских песама, да би 1883. такође у Бечу, издао песме о Краљевићу Марку у виду епопеје. Француски дипломата и песник, Adolf d'Avril, 1868. године, преводи и повезује песме косовског циклуса из II Вукове књиге у еп о Косовској бици.

Полазећи од Муркових истраживања процеса стварања епске поезије јужнословенских народа, на самом терену, амерички хомеролози Милман Пари (Milman Parry) и А. Бејтс Лорд (A. Bates Lord), снимајући певање уз гусле професионалних муслиманских певача у првој половини двадесетог века, долазе до закључка да је један певач, такорећи у једном даху, у стању да састави песму обима Хомерових спева. Супротставивши се тако битном аргументу Волфове теорије да Илијаду и Одисеју, због њихове дужине, није могао спевати један певач, доказивали су усмено

порекло ових епопеја. Истовремено су откривали функционисање усменог система помоћу формула као динамичких образаца, који омогућају брзину епске импровизације, те и њено трајање. За нас је значајно Лордово установљавање усмено-поетске граматике у целини, засноване на истим традиционалним обрасцима који се данас могу наћи у писаном облику у старим епским књижевним споменицима, те и у Вуковој збирци.

Управо је на основу Вукове збирке, Лордов ученик Џон Фоли (John Foley) помирио гледишта заступника идеје о превасходном, механичком диктату усмених конвенција у обликовању епске поезије са гледиштем оних проучавалаца који бране естетско књижевно начело (*Immanent Art*, Bloomington and Indianapolis, 1991), а који су у Европи најбројнији. Иако нису европски научници, спадају у онај круг интересовања европске науке која ће обележити крај деветнаестог и почетак двадесетог столећа.

Тада се објављују синтетички теоријски радови повезани колико са објављеним текстовима, толико и са живим моделима функционисања усмене епике.

Асмус Серенсен (Asmus Soerensen), рано преминули Данац, рођен у Немачкој, талентовани полиглота, историчар, романиста и германиста, користећи превасходно грађу из Вукових збирки, пише у периоду од 1892. до 1898. о постанку и развоју српске јуначке поезије, о општеисторијским, књижевно-историјским и психолошким факторима који изазивају промене варијаната, о могућностима реконструкције „релативне праваријанте”, о северном пореклу бугарштица.

Герхард Геземан (Gerhard Gesemann) својим радовима о српскохрватској јуначкој песми почетком двадесетог века (*Das serbokroatischen Heldenlied 1924, Studien für südslavischen Volksepik*, Reichenberg, 1926) стаје у ред оснивача модерне фолклористике. Бави се импровизаторском техником епског певача, градбеним елементима епске поезије, њеном формулативношћу, прати „херојску стилизацију”. Српску јуначку песму сматра пратиоцем историје и одразом психолошких и етичких својстава народа који је ствара, примењујући и разрађујући на поезији антропогеографски метод Јована Цвијића.

Максимилијан Браун (Maximilian Braun), слависта и професор универзитета, 1937. у Лајпцигу, издаје своју драгоцену књигу о Косову, у којој разматра како и када се конкретан историјски догађај, какав је била Косовска битка „епизира”, да би поређењем историјских извора и самих песама извео не само закључке о постанку српских епских песама о Косовском боју, него на основу њих, и принципе настајања историјске епике уопште. Своје ставове о „чињеничком извештају” као почетном исходишту песме, потврдиће и у каснијим радовима (нпр. 1961. у књизи *Das serbokroatische*

Heldenlied, издатај у Гетингену). Са друге стране, бавећи се „песничким обрасцима”, појмом инваријанте, и уопште импровизацијом, опет на примерима српских епских песама, даје им статус идеалног модела.

Алојз Шмаус (Alois Schmaus), слависта и професор Минхенског универзитета ће изучавати процесе епизације, метричко-синтаксичке обрасце, стилске одлике поетских жанрова. Систематизујући епско певање према географским зонама, у познатом раду о крајинској епизи одредиће и основне стилистичке и идеолошке особености муслиманских песама (*Gesammelte slavische und balkanologische Abhandlungen*, München, 1971–1979).

Стратиграфијом јужнословенске епске поезије бавиће се и Шмаусова ученица и наследник Дагмар Буркхарт (Dagmar Burkhart, *Untersuchungen zur Stratigraphie und Chronologie der Südslavischen Volksepik*, München, 1968).

Herbert Peukert (*Serbokroatische und Makedonische Volkslyrik*, Berlin, 1961) се усредсређује на лирску поезију. Истражује проблем корелације садржине и форме, међузависности двеју различитих тенденција на којима традиција почива: устаљености и континуитету, с једне, и варијабилности, с друге стране.

Полоково дело (Karl-Heinz Pollok, *Studien zur Poetik und Komposition der balkanslavischen lyrischen Volkslieds*, 1964) посвећено је поетици и композицији љубавне лирике. Бавећи се пре свега функционалношћу тропа и стилских фигура, Полок прати однос лирског обликовања и дешавања у песми да би нагласио и разлике између појединих региона.

У Данској ће се српском епском поезијом, као основном базом података за истраживање процеса епског стварања бавити Ole Vesterhold, како под америчким (Лордовим), тако и руским утицајима, посебно у књизи *Tradition and Individuality* (Copenhagen 1973). Притом ће издвојити захтеве епског поетског система пред стварношћу.

У Мађарској, утицаји српске народне поезије сежу, као што је већ речено и у времена пре Вука, да би са објављивањем његових збирки добили пуни замах. Мађарске традиционалне народне песме пореде се са живом усменом поезијом српског народа. Истиче се да Срби певају и о Јанку Хуњадију. Српске народне лирске песме певају се на мађарским позорницама, на основу њих се компонује музика. Ференц Толди се још 1827. бави поделом српских песама, композицијом, личностима. Јанош Хорват, један од најпознатијих историчара мађарске књижевности, расправља о српским песмама као подстицају стварања мађарског народног књижевног покрета.

У Русији, ђак А. Х. Востокова Петар Ивановић Прајс, предавач на Петроградском универзитету, под утицајем Вукових ставова (упознаје га и лично) поставља „прве основе културно-историјског проучавања

епске поезије” код Руса. Говори о условима за настанак епике, о њеној функцији у народу. Српску епску поезију посматра као кључ за проучавање епског певања уопште.

Ф. И. Буслаев, чувени историчар књижевности и филолог, пише студију о српској народној поезији, а у својим универзитетским предавањима (од 1857–1868) српску грађу уводи у област општесловенске и индоевропске поезије, уз богате историјско-компаративне белешке, да би истовремено истраживао и митолошке елементе.

Српска поезија постаје предмет примене различитих фолклористичких теорија, од митолошке и миграционе до антрополошке.

А. Н. Веселовски средином осамдесетих година у чувеним лекцијама из историјске поетике користи, уз осталу компаративну грађу, и српску поезију, посебно за разматрање стилских фигура. Песме о косовској епци му служе као доказ за историјску основу епоса уопште.

За своју „лингвистички утемељену поетику”, Александар Потевња, полазећи од Хумболтове филозофије језика користи примере из Вукових збирки.

Истраживања филолошке компаративне школе, у многоме се заснивају на српском материјалу. Да споменемо само драгоцену изучавања М. Халанског о Марку Краљевићу (*Южнославянскія сказанія о Кралевицѣ Маркуѣ*, Варшава, 1893).

Руска наука у двадесетом веку продужава да се бави компаративним истраживањима, али не више са становишта „утицаја” или „позајмица”, већ на далеко широј основи коју поставља В. М. Жирмунски као „историјско-типолошку” методу поредбеног проучавања фолклора.

До изражаја ће, у овом периоду, доћи и проучавање упоредне метрике, реконструкција прасловенског обрасца десетерачког певања, који Роман Јакобсон, утемељивач Московског лингвистичког круга и оснивач структуралне лингвистике, успоставља полазећи од српско-хрватског десетерца (1952).

Борис Николаевич Путилов, један од најважнијих представника историјско-типолошког правца, бавиће се у многобројним радовима односима између српске и руске народне поезије. Целу књигу *Русский и южнославянский героический эпос* (1971), посветиће типолошким сродностима обеју епика како на мотивском, тако и на стилско-изражајном нивоу.

Руској науци српска фолклористика дугује и две синтетичке књиге о српском епу: Николаја Кравцова и Голенишчева-Кутузова.

Вуковим „искуством користе се већ истакнути украјински фолклористи”. Последњих година, у многоме на српској грађи, Оксана Микитенко проучава тужбалице.

III Српска усмена дела као инспирација за писано стварање у Европи

На немачком језичком подручју Јохан Непомук Фогл (Johann Nepomuk Vogl) се инспирише мотивима из српске усмене традиције за своје баладе. Други аустријски песник и публициста, Лудвиг Август Франкл (Ludwig August Frankl), у свом књижевном раду, такође ће се инспирирати усменим мотивима из српског усменог стварања

Карактеристичан је утицај усмених стилских фигура (словенска антитеза, нпр.), или тзв. „српског начина”, било да се ради о десетерцу или дугом стиху, на версификацију мађарске уметничке поезије. Мађарски песник Ферешмарти (Mihály Vörösmarty) још од двадесетих година 19. века, а и многи његови следбеници пишу у десетерцу. Јужнословенски фолклор интензивно продире у мађарску књижевност у периоду од времена просвећености до Првог светског рата.

У Пољској упоредо са преводима (препевањем – „попољчавањем”) српске народне поезије тече потреба за књижевним стварањем на основу усмених мотива. Истовремено се појављују ауторске песме пољских књижевника о српским јунацима (А. Lange, на пример, пише песму о Марку Краљевићу, на основу целог циклуса).

Посебно интересовање за српску епску поезију показује румунски песник Mihail Eminescu, на чије је књижевно стварање, како се претпоставља, утицала наша народна поезија.

У Скандинавији, српске народне песме утичу и на Рунебергову поетику. У сопственој поезији преузима трохејски десетерац без риме, користи структуру, формуле и мотивску грађу из српске усмене поезије.

Иако су најснажнији токови ове инспирације део Вуковог доба, може се рећи да они постоје све до данашњег дана, по себи се разуме, сразмерно општем интересовању за српске народне песме. Сетимо се само Маргарет Јурсенар.

Преводи српске народне поезије појављују се још увек. Недавно је изашло луксузно, двојезичко хебрејско-српско издање под насловом *Поезија Косова – избор српских балада*, Тел Авив, 2009. Преводилац Арје Став га је обогатио обимним поговором, критичким коментарима и библиографијом.

Проучавања српске народне поезије у иностранству прилагођавају се савременим теоријама фолклора.

ЛИТЕРАТУРА

- Азадовский, М. К., *История русской фольклористики*, I–II, Москва, 1963
- Анали Филолошког факултета* 4, Вуков зборник I, Београд, 1964.
- Веселовский А. Н., *Историческая поэтика*, Ленинград, 1940.
- Вуков зборник*, САНУ, Посебна издања CD, Београд, 1966.
- Георгијевић, Крешимир, *Српскохрватска народна песма у пољској књижевности*, Београд, 1936.
- Goethe, J. W., *Kunsttheoretische Schriften und Übersetzungen*, Schriften zur Literatur II, Berlin, 1972.
- Голенищев-Кутузов, Н. И., *Эпос сербского народа*, Москва, 1963.
- Дрндарски, Мирјана, *Никола Томазео и наша народна поезија*, Београд, 1989.
- Živković, Dragiša, *Književni periodi i književni pravci*, Sarajevo, 1970.
- Живковић, Драгиша, *Европски оквири српске књижевности*, Београд, 1979.
- Жирмунский, В. М., *Сравнительное литературоведение*, Ленинград, 1979.
- Ibrovac, Miodrag, *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grècque et serbe*, Paris, 1966.
- The Uses of Tradition. A comparative Enquire into the Nature, Uses and Functions of Oral Poetry in the Balkans, the Baltic and Africa*, ed. by Michael Branch and Celia Hawkesworth, London, 1994.
- Yovanovitch, V., *La Guzla de Prosper Mérimée*, Paris 1911.
- Јовановић, Војислав М., *Зборник радова о народној књижевности*, прир. др Илија Николић и др Дејан Ајдачић, Београд, 2001.
- Кољевић, Светозар, *Основни правци англосаксонског интересовања за нашу народну поезију*, Научни састанак слависта у Вукове дане 4/1, Београд, 1974, стр. 69-115.
- Koljević, Svetozar, *Ka poetici narodnog pesništva*, Beograd, 1982.
- Кравцов, Николай, И., *Сербский эпос*, Москва 1933, ²1960.
- Мојашевић, Миљан, *Јакоб Грим и српска народна књижевност*, САНУ, Посебна издања DLIII, Београд, 1983.
- Научни састанак слависта у Вукове дане 1 (1971); 2 (1972); 3 (1973); 4/1 и 4/2 (1974); 12/3 (1982–1983); 17/5 (1987–1988); 30/2 (2000–2002), МСЦ, Београд.
- Павловић, Михаило и Јањић, Душан, *Француска библиографија о српској и хрватској народној поезији*, САНУ, Београд, 1995.
- Петковић, Новица, *Огледи из српске поетике*, Београд, 1990.

- Потебня, А. А., *Эстетика и поэтика*, Москва, 1976.
- Путилов, Б. Н., *Героический эпос черногорцев*, Ленинград, 1982.
- Стипчевић, Никша, *Поглед на преводе српскохрватског усменог песништва у Италији*, Зборник Матице српске за књижевност и језик XXIII/3, 1975, стр. 448–457.
- Стипчевић, Светлана, *Српска књижевност у италијанској књижевној историографији*, Књижевна историја 131-132, Београд, 2007, стр. 9-52.
- Стојановић, Љубомир, *Живот и рад Вука Караџића*, Београд, 1924.
- Талфј и српска књижевност и култура*. Зборник радова. Ур. Весна Матовић и Габријела Шуберт, Београд, 2008.
- Ђурчин, Милан, *Српска народна песма у немачкој књижевности*, Београд, 1987.
- Шуберт, Габријела, *Кад се Гете срео са Вуком (погледи на изабране странице српско-немачких односа)*, Зборник Матице српске за друштвене науке бр. 29, 2009, стр. 7–22.
- Schubert, Gabriella (Hg.), *Serben und Deutsche II, Literarische Begegnungen/ Srbi i Nemci II, Književni susreti*, Јена, 2006.

* Рад је претходно објављен у зборнику
Научни састанак слависта у Вукове дане, 40/2, 5–15.